

УДК 070(091):947.6

**В. У. Коваль**

## **ТВОРЧЫЯ ўЗАЕМАСУВЯЗІ БЕЛАРУСКІХ І ўКРАЇНСКІХ ЭМІГРАНТАў У МІЖВАЕННЫ ПЕРЫЯД**

Артыкул асвятляе пытанне развіцця культурных узаемасувязей паміж прадстаўнікамі беларускай і ўкраінскай дыяспары з 1918 па 1939 г. У артыкуле прадстаўлены аналіз ролі ўкраінскіх хораў і творчых калектываў для прадстаўнікоў беларускай эміграцыі. Беларусы далучаліся да працы ўкраінскіх адукацыйных і культурных цэнтраў, прымалі актыўны ўдзел у шматлікіх агульных канцэртах і вечарынах. Беларуска-ўкраінскія ўзаемасувязі дыяспар у міжваенны перыяд значна пашырыліся, што тлумачыцца блізкасцю моў, агульнымі гістарычнымі каранямі і падабенствам ментальнасцей. У артыкуле выкарыстаны новыя матэрыялы беларускіх і ўкраінскіх архіваў.

### **Уводзіны**

Важным аспектам даследавання гісторыі беларускай эміграцыі з'яўляюцца ўзаемасувязі з іншымі народамі за мяжой. Вялікае значэнне ў фарміраванні міжваеннай беларускай дыяспары мелі кантакты з прадстаўнікамі ўкраінскай эміграцыі, якія асабліва актыўна праявіліся ў творчых праектах, канцэртах самадзейных калектываў, арганізацыі выстаў і культурных вечарын. Самымі актыўнымі беларуска-ўкраінскія ўзаемасувязі былі ў міжваеннай Чэхаславакіі, разам з тым можна знайсці інфармацыю пра агульныя мерапрыемствы ў Злучаных Штатах Амерыкі, Францыі, Аргенціне і г.д.

Грунтоўнага даследавання па дадзенай тэматыцы не існуе, аднак тэма з'яўляецца дастаткова актуальнай і запатрабаванай. Творчыя кантакты прадстаўнікоў беларускай і ўкраінскай эміграцыі толькі фрагментарна закраналіся ў навуковых працах А. Пяленскай [1], У. Ляхоўскага [2], В. Зубко [3]. Асноўнай гістарычнай крыніцай пры вывучэнні культурнага жыцця беларускай і ўкраінскай супольнасці за мяжой з'яўляюцца архіўныя матэрыялы. Пры даследаванні былі выкарыстаны матэрыялы Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Цэнтральнага дзяржаўнага архіва вышэйшых органаў улады і кіравання Украіны.

### **Арганізацыя агульных культурных мерапрыемстваў прадстаўнікамі беларускай і ўкраінскай эміграцыі**

Вялікае значэнне для развіцця эканамічных, палітычных і адукацыйных узаемасувязей мелі агульныя творчыя праекты, культурныя аб'яднанні і мерапрыемствы ў асяродку беларусаў і ўкраінцаў замежжа. Асновай для развіцця творчых сувязей былі сяброўскія адносіны паміж асобамі, агульная фальклорная спадчына, падобная традыцыя бавіць вольны час, сямейныя адносіны.

Беларуская эміграцыя намагалася пераймаць вопыт для арганізацыі культурных вечарын у большых па колькасці і моцных дыяспар. Асаблівую ролю ў гэтым адыгралі ўкраінцы замежжа. Традыцыя святкаваць юбілейныя даты, угодкі паэтаў і пісьменнікаў аб'ядноўвала ўсіх членаў дыяспары, спрыяла яе кансалідацыі, усталяванню сувязей паміж рознымі партыямі, аб'яднаннямі і арганізацыямі. На узор ўкраінскіх Шаўчэнкаўскіх дзён і Шаўчэнкаўскіх канцэртаў у Празе, куды прыходзіла звычайна больш за 700 чалавек [4, с. 793], беларуская эміграцыя таксама ладзіла ўгодкі вядомых нацыянальных дзеячаў і беларускія святы.

Напрыклад, у 1925 г. прадстаўнікі беларускай эміграцыі ў Празе арганізавалі і правялі вечарыну, прысвечаную 40-годдзю са дня смерці беларускага драматурга

В. Дуніна-Марцінкевіча [5, л. 1]. Сярод удзельнікаў урачыстай імпрэзы былі такія дастаткова вядомыя ў асяродку палітычнай беларускай эміграцыі асобы, як М. Вяршынін, Л. Заяц, П. Крачэўскі. На мерапрыемствах беларускай дыяспары звычайна выступалі палітычныя дзеячы з ліку беларускай дыяспары, аднак часта на вечарыну запрашалі прадстаўнікоў іншых народаў. Л. Мірачыцкі адзначае, што сярод дэлегацый на беларускіх урачыстасцях звычайна самай колькаснай была менавіта ўкраінская [6, с. 830].

Традыцыя святкаваць юбілейныя даты гісторыі Беларусі стала папулярнай і пашыранай у пасляваенны час, аднак першыя спробы арганізацыі такіх мерапрыемстваў ажыццяўляліся ў міжваенны перыяд. Урачыстае святкаванне ўгодкаў спрыяла захаванню нацыянальнай гістарычнай памяці дыяспары, дапамагала захаваць карпаратыўныя каштоўнасці, прыцягвала новых людзей да арганізацыйнай работы сярод эміграцыі. Культурныя вечарыны дыяспары спрыялі захаванню нацыянальнай ідэнтычнасці і інтэгрвалі эмігрантаў у сацыякультурнае асяроддзе краін пражывання. Цудоўным прыкладам у арганізацыі вечарын была ўкраінская дыяспара. Прадстаўнікі ўкраінскай эміграцыі ў міжваенны перыяд праводзілі актыўную культурную і палітычную работу па арганізацыі ўрачыстасцей, юбілейных мерапрыемстваў і ўгодкаў.

Беларусаў і ўкраінцаў за мяжой дастаткова часта аб'ядноўваў фальклор. Менавіта фальклорная традыцыя стала ілюстрацыяй адзінай культурнай і гістарычнай спадчыны, садзейнічала кансалідацыі дыяспар. Украінскія эмігранты вялікае значэнне ў сваёй культурнай дзейнасці адводзілі стварэнню хораў, магчымасці публічных выступленняў мастацкіх самадзейных калектываў. Беларусы часта прымалі актыўны ўдзел у рабоце ўкраінскіх тэатраў, гурткоў і хораў, часам самі ініцыявалі стварэнне беларуска-ўкраінскіх культурных аб'яднанняў.

У міжваенны час не былі распаўсюджанымі радыёлы, кінематограф і іншыя тэхнічныя сродкі, якія маглі б запоўніць вольны час беларусаў і ўкраінцаў за мяжой. Сяляне, якія ехалі шукаць сабе лепшага жыцця, яшчэ не мелі магчымасці пусіцца вялікія грошы на забавы, таму цудоўным адпачынкам для эмігрантаў было паспяваць у хоры. Песенная традыцыя бавіць вольны час яднала беларусаў і ўкраінцаў за мяжой, а блізкія і зразумелыя песні здаваліся сапраўды роднымі. Беларускія і ўкраінскія эмігранты, якія наведвалі творчыя калектывы, часта сябравалі паміж сабой. Спрыяла развіццю асабістых сувязей прадстаўнікоў дыяспар актыўная канцэртная дзейнасць украінскіх і беларускіх хораў і капэл.

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ) сярод дакументаў 1920-х калекцыі аддзела рукапісаў беларускага музея імя Івана Луцкевіча захоўваюцца групавыя фотаздымкі гадоў удзельнікаў украінскай капэлы ў г. Прага пад кіраўніцтвам Кошыца. Фотаздымкі падпісалі ўкраінскія эмігранты ў падарунак беларусам у Чэхаславакіі. Тэксты подпісаў ўкраінцаў добра характарызуюць сяброўскія адносіны і цесныя асабістыя кантакты прадстаўнікоў дыяспар. Сярод подпісаў ёсць наступныя: «На ўспамін беларусам ад Пражскай капэлы; На ўспамін беларусу ад украінкі. Марыя Тэрміла; Брату беларусу – сястра ўкраінка на памяць пра чужбіну. М. Прыянская» [7, л. 2].

Цёплыя і сяброўскія словы спевакоў украінскай капэлы пад кіраўніцтвам Кошыца сведчаць пра ўсталяванне блізкіх кантактаў, бо беларускай супольнасці за мяжой падабаліся выступленні ўкраінцаў, шмат якія песні здаваліся блізкімі і знаёмымі. Украінскі хор пад кіраўніцтвам А. Кошыца быў дастаткова папулярным у асяродку ўкраінскага замежжа. У дысертацыйнай працы Н.Г. Мерфі «Украінская дыяспара ў ЗША: захаванне традыцый нацыянальнай культуры» неаднаразова падкрэсліваецца,

што дзейнасць хору спрыяла працэсу самаідэнтыфікацыі ўкраінскай эміграцыі і пашырэнню ўкраінскай культуры за мяжой.

Цікавым і нетыповым з'яўляецца лёс выступоўцаў творчага калектыву. Удзельнікі Украінскага нацыянальнага хору пад кіраўніцтвам Кошыца пасля турнэ па Амерыцы ў 1922–1923 гг. вырашылі застацца ў Злучаных Штатах [8, с. 12], што станоўча паўплывала там на развіццё ўкраінскіх мастацкіх калектываў. Н.Г. Мерфі асабліва адзначае ролю дадзенага хора ў культурным жыцці ўкраінцаў ЗША. Безумоўна, падпісаня для падарункаў фотаздымкі сведчаць пра знаёмства спевакоў хору з беларускімі эмігрантамі ў Празе, што значна спрыяла ўсталяванню сяброўскіх адносін у творчым асяродку.

Украінскія эмігранты высока цанілі традыцыю бавіць вольны час з песняй. Часта гэта выходзіла на прафесійны ўзровень, таму яны вялікую ўвагу надавалі магчымасці публічных выступленняў, стварэнню новых самадзейных калектываў за мяжой. Песня часта аб'ядноўвала ўкраінцаў, кансалідавала дыяспару, садзейнічала наладжванню сувязей сярод яе прадстаўнікоў. Украінскія спевакі карысталіся пашанай і мелі выключную папулярнасць, асабліва ў краінах Еўропы, ЗША і Канадзе.

Музычна-педагагічны кірунак дзейнасці ўкраінскай эміграцыі асабліва выразна праявіўся ў рабоце музычна-педагагічнага аддзялення Украінскага вышэйшага педагагічнага інстытута імя М. Драгаманава, якое складалася з дзвюх кафедраў – тэорыі музыкі і кампазіцыі, гісторыі музыкі; а таксама чатырох педагагічных класаў – фартэп'янага, скрыпічнага, дырыжорскага і вакальнага [9, с. 787]. Акрамя ўкраінцаў, на аддзяленні вучыліся студэнты іншых нацыянальнасцей, у тым ліку і беларусы. Лекцыі па гісторыі і тэорыі музыкі, заняткі па музыказнаўстве праводзілі вядомыя музыканты, студэнты аддзялення заўсёды вылучаліся сваёй паспяховай канцэртнай дзейнасцю. Спрыяла развіццю творчых здольнасцей музыкантаў і кампазітараў украінскага інстытута багатая музычная культура Чэхаславакіі.

Архіўныя дакументы БДАМЛМ сведчаць пра існуючую практыку запрашаць прафесійных украінскіх спевакоў на палітычныя і культурныя мерапрыемствы беларускай эміграцыі, для выканання папулярных беларускіх песен. Сярод дакументаў арганізацыі «Беларускі сакол», якая дзейнічала ў Празе, ёсць афіцыйны ліст да Украінскага акадэмічнага хор: «Прэзыдыум здружэння «Беларускі Сакол» у Празе, гэтым мае гонар прасіць Украінскі Акадэмічны Хор дапамагчы ў выкананні сьпеваў пры аснове ўгодкаў залажэння Беларускага Сакола 16.03.1924 г. Маюць быць прэпеяны песні: Беларускі Нацыянальны Гімн «Не пагаснуць Зоркі ў Небе», Сакольская песня «Мы выйдзем Шчыльнымі Радамі» і Чэшскі Нацыянальны Гімн» [10, л. 61]. Афіцыйны ліст сведчыць, што хор ведаў пералічаныя песні на беларускай мове, хутчэй за ўсё ўкраінскія спевакі іх не раз выконвалі для беларусаў. На дадзенае мерапрыемства «Беларускага сакала» ўкраінцы не патрапілі, бо ў іх ужо быў запланаваны іншы канцэрт у гэты дзень. Прадстаўнік украінскага хору напісаў адказ на запрашэнне [10, л. 20], дзе дакладна патлумачыў прычыну адсутнасці. Ліст сакратара Украінскага акадэмічнага хору ў Празе з'яўляецца сведчаннем папулярнасці ўкраінскіх спеваў за мяжой, калі калектыв меў некалькі запрашэнняў на адзін час. Удзел украінскіх хораў у палітычных мерапрыемствах беларускай дыяспары быў вынікам наладжаных сувязей паміж эмігрантамі.

Практыка запрашаць украінскіх спевакоў на мерапрыемствы беларускай эміграцыі была папулярнай і пашыранай. Нават пры правядзенні вечарыны беларускай народнай песні 3 чэрвеня 1927 г. у Празе выканаўцамі запрасілі ўкраінцаў, што сведчыць не толькі аб прафесіяналізме спевакоў, але і пра цесныя кантакты паміж прадстаўнікамі дыяспар. Часопіс «Наш прамень» пра дадзеную вечарыну пісаў: «У пачатку выступіў вядомы чэскі музыкальны крытык праф. д-р Нэедлы, які даў

кароткую характарыстыку беларускай народнай песні, параўнаўшы яе з чэскай, расейскай і ўкраінскай, падкрэсліўшы яе асаблівую мэланхалічнасьць. Як сьцьвержаньне яго вывадаў, вядомая ўкраінская сьпявачка Д'ячэнка прыгожа засьпявала некалькі беларускіх песняў» [11, с. 78]. Беларускія эмігранты прымалі ўдзел і ў іншых канцэртах украінцаў замежжа. Сістэматычна канцэрты песняў і танцаў ладзіла таварыства «Січ» у Вене, Украінская студэнцкая грамада ў Бруселі [12, л. 6–10]. Беларускія эмігранты часта наведвалі ўкраінскія вечарыны, бо творчая атмасфера дапамагала ім успомніць пра родны край, а песні здаваліся зразумелымі і роднымі.

Іншае перыядычнае выданне беларускай эміграцыі «Беларускі студэнт» у сваёй рубрыцы «Хроніка» падкрэслівае дапамогу ўкраінцаў у арганізацыі самадзейных калектываў беларусаў за мяжой. У першым нумары часопіса за 1923 г. надрукавана інфармацыя, што ў Празе арганізаваны беларускі студэнцкі хор, які ўзначаліў вядомы ўкраінскі дырыжор Кізыма [13, л. 22]. Вопыт украінскай дыяспары па стварэнні гурткоў і самадзейных калектываў быў вельмі патрэбны беларускай моладзі ў Чэхаславакіі. Прадстаўнікі беларускай эміграцыі неаднаразова звярталіся да ўкраінцаў замежжа з прапановай правесці канцэрт народнай песні. Украінскія харавыя калектывы з энтузіязмам падтрымлівалі ініцыятыву, прымалі актыўны ўдзел у беларускіх вечарынах. Беларускі эмігрант Васіль Русак у сваёй аўтабіяграфіі падкрэслівае, што ён у 1935 годзе сам арганізаваў канцэрт беларускай і ўкраінскай песні ў Празе [14, л. 53 зв.]. Безумоўна, В. Русак ганарыўся тым, што правёў гэта мерапрыемства, таму і згадаў пра яго ў сваёй аўтабіяграфіі. «У 1935 г. арганізаваў канцэрт беларускай песні з украінскай, дзе былі як сольныя, так і харавыя нумары», – пісаў эмігрант [15, л. 5].

Беларусы не толькі спявалі разам з украінцамі за мяжой, а таксама прымалі ўдзел у выступленьнях агульных танцавальных калектываў. Беларускія народныя танцы, як і песні, часам былі настолькі блізкімі з украінскімі, што немагчыма было вызначыць іх паходжанне. Спрыяла ўдзелу беларусаў у гуртках украінцаў замежжа актыўнасьць украінскай дыяспары ў стварэнні разнастайных прафесійных і самадзейных калектываў. Вядома, што толькі за перыяд з 1930 па 1936 гг. украінскімі эмігрантамі ў Злучаных Штатах Амерыкі было заснавана звыш 50 танцавальных груп, якія абапіраліся на традыцыю народнага танца [16, с. 12]. Большасць членаў творчых калектываў складала моладзь, маладыя ўкраінцы і беларусы намагаліся перадаць на сцэне пры дапамозе танцаў асаблівасці культуры іх Бацькаўшчыны.

Некаторыя ініцыятыўныя беларускія юнакі і дзяўчаты спрабавалі ў Чэхаславакіі разгарнуць дзейнасьць па стварэнні гурткоў акцёрскага майстэрства па прыкладзе іншых дыяспар, у тым ліку і ўкраінскай. Дастаткова часта такія аб'яднанні дзейнічалі непрацяглы перыяд. Напрыклад, пры Беларускай Радзе ў Празе разгарнуў працу драматычны гурток пад кіраўніцтвам Лявона Зайца, аднак праіснаваў толькі з 1924 г. па 1925 г. [17, с. 23]. Самадзейныя калектывы ўкраінскіх эмігрантаў існавалі больш доўгі час, часта ладзілі агульныя вечарыны з хорами і капэламі.

Беларускія мастакі за мяжой таксама актыўна супрацоўнічалі з украінскімі эмігрантамі. Даследчыца ўкраінскага міжваеннага эмігранцкага мастацтва Аксана Пяленская адзначае, што беларускія эмігранты працавалі ў рамках праектаў Украінскай студыі пластычнага мастацтва [18, с. 19]. Студыя ў Чэхаславакіі стала самым буйным украінскім навучальным мастацкім цэнтрам за мяжой у міжваенны час. Украінская студыя пластычнага мастацтва (УСПМ) была заснавана ў 1923 г. па ініцыятыве Дзмітрыя Антановіча [19, с. 31]. УСПМ актыўна прапагандавала ўкраінскае мастацтва за мяжой: выкладчыкамі студыі ладзіліся выставы, выдаваліся кнігі, праводзіліся адкрытыя лекцыі. Навучанне там працягвалася 4 гады і ахоплівала 5 дысцыплін: жывапіс, графіку, скульптуру, побытавае мастацтва і архітэктуру [20, с. 24].

Такім чынам, больш актыўная ўкраінская дыяспара выконвала ролю дамінанты ў творчых узаемасувязях беларусаў і ўкраінцаў замежжа. Украінскія эмігранты былі значна больш актыўнымі ў культурным жыцці, сістэматычна арганізавалі мастацкія выставы, выступы харавых і танцавальных ансамблей. Асабліва яскрава творчае супрацоўніцтва ўкраінскіх і беларускіх эмігрантаў выявілася ў міжваеннай Чэхаславакіі. Украінскі эмігрант і навуковец Сымон Нарыжны, падсумоўваючы культурную працу ўкраінскай эміграцыі ў Чэхаславакіі, адзначаў, што яна выконвала перадусім тры галоўныя задачы: 1) задавальненне ўласных культурных патрэб; 2) падрыхтоўка кадраў нацыянальнай інтэлігенцыі; 3) украінская нацыянальная прапаганда сярод замежнікаў [20, с. 15]. Беларускія творцы ў эміграцыі арыентаваліся на дзейнасць украінцаў, прымалі ўдзел у іх мерапрыемствах і выставах, вучыліся ва ўкраінскіх гуртках і студыях.

Засталіся дакументы, якія пацвярджаюць, што беларускія і ўкраінскія эмігранты праводзілі агульныя разнапланавыя мерапрыемствы: ладзілі агульныя спартыўныя спаборніцтвы [21, л. 4], святкавалі юбілейныя даты, праводзілі сустрэчы жаночых арганізацый і клубаў. Цікавым фотадакументам з'яўляецца фотаздымак беларускіх і ўкраінскіх жанчын на вечарыне Беларускай жаночай грамады ў Парыжы, датаваны 11 снежня 1938 г. [22, л. 1]. На фота выявы жанчын розных узростаў – як дзяўчынак-падлеткаў, так і сталых жанчын. Некаторыя беларускі і ўкраінкі спецыяльна для вечарыны апранулі народныя касцюмы. Подпіс на фотаздымку сведчыць, што ў беларускім мерапрыемстве прынялі ўдзел жанчыны Украінскай жаночай грамады і Украінскага работніцкага саюза ў Парыжы. Беларускі-ўкраінскія сувязі ў асяродку жаночых арганізацый можна патлумачыць блізкасцю іх асноўных кірункаў дзейнасці, падабенствам праблем і асабістымі сяброўскімі адносінамі паміж прадстаўніцамі дыяспар.

Культурныя сувязі беларусаў і ўкраінцаў у міжваенны перыяд пачынаюць фарміравацца не толькі ў Еўропе, а таксама ў Паўночнай і Паўднёвай Амерыцы. Дадзеныя кантакты пасля Другой сусветнай вайны пашыраліся і ўмацоўваліся. Менавіта ў далёкіх ад радзімы краінах, дзе востра адчувалася розніца культур і моў, беларусы і ўкраінцы адчувалі блізкасць, праводзілі агульныя мерапрыемствы, усталёўвалі палітычныя і творчыя сувязі.

### **Роля асабістых кантактаў у развіцці творчых узаемасувязей беларускай і ўкраінскай дыяспары**

Асновай для фарміравання культурных кантактаў беларускай і ўкраінскай эміграцыі сталі сяброўскія адносіны паміж людзьмі. Развіццё асабістых сувязей можна прасачыць ускосна, у тым ліку праз ліставанне. Міжваенны перыяд у зносінах паміж асобамі характарызаваўся традыцыйнай віншавання пры дапамозе паштовак. Для перасылкі шырока выкарыстоўваліся не толькі друкаваныя паштоўкі, але і звычайныя малюнкi. Цудоўным прыкладам з'яўляецца віншаванне на Масленіцу з Вільні для беларускіх студэнтаў у Чэхаславакіі [23, л. 3], якое захоўваецца ў Беларуска-ўкраінскім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Малюнак на паштоўцы зроблены выдатным беларускім мастаком Язэпам Драздовічам, а ў подпісе былі наступныя словы: «Шірый прывіт від Украінок» [23, л. 3 зв.]. Безумоўна, беларусам у Празе перадавалі прывітанне іх украінскія сяброўкі, а подпіс на ўкраінскай мове сведчыць пра адсутнасць моўных перашкод для беларускай і ўкраінскай моладзі. Дадзеная маляваная паштоўка яскрава характарызуе цёплыя і сяброўскія адносіны паміж народамі, культура і мова якіх была роднаснай.

Традыцыя бавіць вольны час з песнямі і танцамі садзейнічала захаванню ідэнтычнасці беларускіх і ўкраінскіх эмігрантаў у іншамоўным і іншакультурным

асяродку. Беларусы мелі магчымасць лёгка далучыцца да творчых мерапрыемстваў украінцаў, бо знаёмыя з дзяцінства песні і танцы дапамагалі сацыяльнай і псіхалагічнай адаптацыі эмігрантаў, а ўкраінская культура здавалася блізкай і зразумелай беларусам. Асобна неабходна разглядаць беларуска-ўкраінскія шлюбы за мяжой, якія спрыялі фарміраванню сувязей дыяспар на побытавым узроўні.

Развіццё беларускага выяўленчага мастацтва, музыкі, народных танцаў значна саступала ўкраінскім творчым і самадзейным калектывам за мяжой. Слабая выдавецкая дзейнасць беларусаў замежжа ў міжваенны перыяд аказала негатыўны ўплыў на захаванне нацыянальнай ідэнтычнасці эміграцыі. Адзіным сацыяльным інстытутам, які мог забяспечыць трансляцыю нацыянальных духоўных каштоўнасцей новым генерацыям дыяспары, была сям'я [24, с. 47]. Беларускія сем'і эмігрантаў часта былі вымушаны самастойна праходзіць працэс індывідуальнай адаптацыі, што тлумачыцца пасіўнасцю ў цэлым дзейнасці дыяспары, шырокім рассяленнем беларусаў па краіне пражывання, адсутнасцю спецыяльных беларускіх школ і аб'яднанняў. Часта для перадачы традыцыі дзецям не хапала элементарных падручнікаў, праблема вучэбных дапаможнікаў для беларускай эміграцыі заставалася актуальнай і пасля Другой сусветнай вайны. Вывучэнне і выкарыстанне роднай мовы часта не працягвалася ў сем'ях беларускіх эмігрантаў, бо за мяжой не было ні беларускіх школ, ні спецыяльных педагогаў.

### Заклучэнне

Такім чынам, украінская дыяспара актыўна ўключала беларусаў у свае культурныя, творчыя і адукацыйныя мерапрыемствы, садзейнічала развіццю нацыянальнай ідэі беларусаў на Захадзе, актывізавала працу маладзёжных і палітычных арганізацый, павышала цікавасць да беларускай мовы і гісторыі Беларусі за мяжой. Творчыя кантакты беларускай і ўкраінскай дыяспары былі распаўсюджанымі не толькі ў асяродку палітычных эмігрантаў, але таксама і сярод эканамічнай эміграцыі, якая часта была неактыўнай у іншых кірунках дзейнасці. Важна адзначыць, што для прадстаўнікоў беларускага замежжа падтрымка і дапамога ўкраінскай дыяспары мела прынцыповае значэнне. Украінцы садзейнічалі працэсу кансалідацыі беларускай эміграцыі, фарміраванню нацыянальнай свядомасці беларускай дыяспары, непасрэдна аказвалі ўплыў на актывізацыю яе дзейнасці.

### СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. Пеленська, О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині / О. Пеленська. – Нью-Йорк–Прага : Наук. т-ва ім. Шевченка в Америці, 2005. – 221 с.

2. Ляхоўскі, У. Грамадска-культурная чыннасць беларускай дыяспары ў Чэхаславакіі ў 1921–1938 гг. / У. Ляхоўскі // *Общественно-культурная жизнь белорусской и российской эмиграции в Чехословакии 1921–1938 : каталог выставки в Нац. музее истории и культуры Беларуси с 27 мая по 3 июля 2002 г.* – Минск : Новопринт, 2002. – С. 21–31.

3. Зубко, О. Громадсько-культурна діяльність білоруської та української діаспор у Чехо-Словаччині в 1921–1939 рр. / О. Зубко // *Дыяспара. Культуралогія. Гісторыя : матэрыялы IV Міжнар. кангрэса беларусістаў «Беларуская культура ў кантэксте культур еўрапейскіх краін»,* Мінск, 6–9 чэрвеня 2005 г. / пад рэд. А. Мальдзіса, А. Смаленчука. – Мінск : Голас Радзімы, 2006. – С. 67–73.

4. Мартыненко, О. Украинская музыкальная эмиграция в Чехословакии (1920–1940 гг. XX в.) / О. Мартыненко // *Сб. доклад. Междунар. конф. «Русская, украинская и*

белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результаты и перспективы исследований. Фонды Славянской библиотеки и пражских архивов», Прага, 14–15 августа 1995 г. – Прага : Славян. библиотека при Нац. библиотеке Чешской респ., 1995. – Ч. 2. – С. 786–795.

5. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Фонд 3. – Воп. 3. – Спр. 138. Фатаграфія ўдзельнікаў святкавання беларускай калоніі ў Празе 40-годдзя са дня смерці В. Дуніна-Марцінкевіча.

6. Мирочицкий, Л. Белорусское студенчество в эмиграции в Праге (20-е годы) / Л. Мирочицкий // Сб. доклад. Междунар. конф. «Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результаты и перспективы исследований. Фонды Славянской библиотеки и пражских архивов», Прага, 14–15 августа 1995 г. – Прага : Славянская библиотека при Нац. б-ке Чешской респ., 1995. – Ч. 2. – С. 826–832.

7. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 1. – Спр. 310. Групавыя фатаграфіі ўдзельнікаў украінскай капэлы ў г. Прага, 1920-я гг.

8. Мерфі, Н.Г. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 – / Н.Г. Мерфі ; Миколаїв. держ. гуманітар. ун-т ім. Петра Могили. – Донецьк, 2006. – 19 с.

9. Мартыненко, О. Украинская музыкальная эмиграция в Чехословакии (1920–1940 гг. XX в.) / О. Мартыненко // Сб. доклад. Междунар. конф. «Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результаты и перспективы исследований. Фонды Славянской библиотеки и пражских архивов», Прага, 14–15 августа 1995 г. – Прага : Славян. библиотека при Нац. библиотеке Чешской респ., 1995. – Ч. 2. – С. 786–795.

10. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 1. – Спр. 176. Перапіска Саюза моладзі «Беларускі сокал» у г. Прага з установамі па арганізацыйных пытаннях за 1923–1924 гг. На беларускай і чэшскай мовах.

11. Вечар беларускай народнай песні ў Празе // Наш Прамень. – 1927. – № 1. – С. 78.

12. Цэнтральны дзяржаўны архіў вышэйшых органаў улады і кіравання Украіны (ЦДАВО Украіны). – Фонд 3905. – Воп. 2. – Спр. 165. Выразкі з газет пра жыццё ўкраінскага студэнцтва ў эміграцыі.

13. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 1. – Спр. 49. «Беларускі студэнт» часопіс, № 1 за 1920 г. і № 7 [за 1924 г.], г. Прага, гектарграфічнае выданне.

14. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Фонд 459. – Воп. 1. – Спр. 1. Сшытак В.М. Русака з вершамі, аўтабіяграфіяй, нататкамі і іншымі запіскамі.

15. НАРБ – Фонд. 459. – Воп. 1. – Спр. 14. Аўтабіяграфія В.М. Русака.

16. Мерфі, Н.Г. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури: автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / Н.Г. Мерфі ; Миколаївські державні гуманітар. ун-т ім. Петра Могили. – Донецьк, 2006. – 19 с.

17. Ляхоўскі У. Грамадска-культурная чыннасць беларускай дыяспары ў Чэхаславакіі ў 1921–1938 гг. / У. Ляхоўскі // *Общественно-культурная жизнь белорусской и российской эмиграции в Чехословакии 1921–1938* : каталог выставкі в Нац. музее истории и культуры Беларуси с 27 мая по 3 июля 2002 г. – Минск : Новопринт, 2002. – С. 21–31.

18. Пеленська, О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині / О. Пеленська. – Нью-Йорк–Прага : Наук. т-ва ім. Шевченка в Америці, 2005. – 221 с.

19. Русская, украинская и белорусская эмиграция в Праге : каталог выставки. – Прага : Národní knihovna České republiky, 1995. – 53 с.

20. Пеленська, О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині / О. Пеленська. – Нью-Йорк–Прага : Наук. т-ва ім. Шевченка в Америці, 2005. – 221 с.

21. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 1. – Спр. 308. Бюлетэні ўкраінскага прэс-бюро ў Чэхаславакіі (г. Прага) за 1924–1925 гг.

22. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 3. – Спр. 128. Фатаграфія беларускіх і ўкраінскіх жанчын на вечары Беларускай жаночай грамады ў Парыжы.

23. БДАМЛМ. – Фонд 3. – Воп. 1. – Спр. 185. Перапіска Аб'яднання беларускіх студэнцкіх арганізацый Заходняй Беларусі і эміграцыі ў г. Прага з установамі па арганізацыйных пытаннях, распіскі за 1927–1928 гг. – Т. 2.

24. Яцкевіч, С. Мадэль адукацыі для дыяспар / С. Яцкевіч // Нацыянальная адукацыя. Тэматычны зборнік навуковых прац. Кніга IX. Адукацыя дыяспар. – Брэст : Міжнар. акадэмія вывучэння нацыянальных меншасцей, 1998. – С. 47–59.

#### ***Koval V.U. Creative Ties of Belarusian and Ukrainian Emigrants in the Interwar Period***

This article is about the cultural ties between Belarusian and Ukrainian diaspora from 1918 till 1939. The analysis of the role of Ukrainian choruses and creative collectives for Belarusian emigration is also given. The Belarusians made use of the Ukrainian educational and cultural centers, took part in numerous shared concerts and meetings. In the interwar period, these contacts were broadened, which was a consequence of the proximity of the languages, common historical tradition and similar mentalities. The author uses new materials of Belarusian and Ukrainian archives.

Рукапіс паступіў у рэдкалегію 20.09.2010